

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET

A gyóntatói diszkrétció és a
gyónási titoktartás fogalma,
jogrendezése és jogvédelme

Háda László

— doktori értekezés tézisei —

Témavezető: Dr. Kuminetz Géza

BUDAPEST
2012.

1. Bevezetés

Doktori értekezésünk célja a szentgyónás diszkracionális feladatainak meghatározása, melyet a diszkréció mibenlétével kívánunk megvilágítani, majd a szentgyónásra alkalmazva kívánjuk kifejteni. A dolgozatunkban megalapozzuk ehhez a szentgyónás létjogosultságát azzal, hogy a vallásosság elismerésében, mint annak egy megnyilvánulási formáját védi a természetes emberi érzés mellett a világi jog is, akár nemzetközi, akár hazánk jogrendi szintjén is.

Miután a szentgyónást, mint védendő értéket meglátjuk, rámutatunk a szentgyónás pótolhatatlanságára, mivel sajátos eredete és sajátos kegyelmi hatása egyedülálló.

A szentgyónáshoz gyóntatói hatalom szükséges, amelyhez elmélyítjük a szentgyónás teológiai megközelítését feltárva a latin és a keleti jog sajátosságait a gyóntatói fakultás kérdésében, majd joghatóság megadóinak körét mutatjuk be.

A gyóntatói diszkréció alkalmazása a gyóntató papban testesül meg, aki önmaga értelmezi, alkalmazza a törvényeket és utasításokat a lelkek üdvének szolgálatában a gyónó sajátosságainak figyelembevételével.

A másik kényes kérdés, melyet vizsgálni szeretnénk a diszkréció témakörén belül a titoktartás témakörének kifejtése. Hogyan szabályozza a világi jog, hogyan az egyházi jog a titoktartási fegyelmet? Van-e átfedés a két jogrend között valahol? Az értekezésünk ötödik fejezetében a titoktartások és a titoktartással kapcsolatba hozható hatályos magyar világi törvényeket és az Egyházi Törvénykönyvben fellelhető rendelkezéseket gyűjtjük össze, majd ezen felsorolás alapján állítjuk rendszerbe és kapcsoljuk össze a jogrendi vonatkozásokat.

Ezen rendelkezésekből csúcsosodik ki számunkra a gyónási titok mibenléte, tartalmi megközelítése illetve védelme akár a civil, akár egyházi jogrendben egyaránt.

Úgy véljük, a diszkréció azért is találó kifejezés a szentgyónással kapcsolatosan, mivel a tartalma túlmutat a jogi kereteken. A gyóntató részéről ugyanis nem elegendő az állami vagy egyházi jogszabályok szó szerinti megtartása (akár csak a szankciótól való félelem miatt), hanem ezen felül a reá bízott titkot a morális értékrend és az illendőség kedvéért is megtartani köteles, hogy azzal védje a gyónónak jogát, saját intimszférájának rezervált voltát. Ez jelenti, nem pusztán a szóban való titoktartás megtartását, hanem a titok bármilyen ráutaló magatartással való felfedésének is a kerülését, annak érdekében, hogy a gyónó Istenre tartozó titka ne sérüljön. A gyóntatói diszkréció teljes egészében védeni kívánja az Isten és ember fórumához tartozó titkot és a személy intimszférájának jogát, hogy minden botránytól ment lehessen.

2. A téma megközelítésének módszere

Disszertációnkban törekedtünk a kánonjog mellett a hagyományos erkölcsstan, lelkipásztorkodástan témánkkal kapcsolatos részeit ismertetni, valamint a civil jogrend témánkkal kapcsolatos joganyagát feldolgozni. A kifejtés mellett az összehasonlítás és a rendszerezés módszerével is élünk a magyar civil és az egyházi törvények bizonyos szintű párhuzamba állításával.

3. A feltett kérdések

3.1. A diszkréció mibenlétének megközelítése

3.2. A szentgyónás, mint védendő érték megalapozása

3.3. A szentgyónás titkának jogi védelme a magyar civil és az egyházjogban

3.4. A szentgyónás titkának morális és illendőségi védelme

4. A feltett kérdésekre adható válaszok

4.1. A diszkréció mibenlétének megközelítése

Ha tehát feltesszük a kérdést, miért is találó a szentgyónással kapcsolatosan a diszkréció fogalmat alkalmaznunk, akkor éppen abban láthatjuk meg a választ, hogy nem pusztán egy jogi aspektust ismertet meg velünk, hanem egy erkölcsi, illendőségi tartalmat is, amely a szentgyónás nem egyszerűen jogrendezését tartalmazza, hanem annak teljes léggörét tárja fel.

A diszkréció az állami jogrendben és az Egyházi Törvénykönyvben is jelen levő fogalom, tartalmilag közel azonos értelemben. Különös módon ötvözi magában az állami és egyházi jogalkalmazás és titoktartás rendjét. Azon jogalkalmazást, amely megadja a bírónak azt a szabadságot, hogy egy adott törvényt egy adott esetre a jog betűje és szelleme szerint alkalmaz-

zon, és azon titoktartási kört, amelyben a bíró ezen joggyakorlást végzi annak az érdekében, hogy az ítélet alá esőnek a jogai lehetőség szerint ne sérüljenek.

4.2. A szentgyónás, mint védendő érték megalapozása

Az emberi egzisztencia egyik legégetőbb kérdése, a bűn és a rossz megtapasztalása, amely megmértelyezi az emberi boldogságot. A büntudat létét a pszichológia sem tudja tagadni, és a modern ember sem tudja életéből teljesen kitörölni. Bár a sokszor szándékos zajkeltés, a felpörgött világ látszólag enyhíti a kínzó tudatot, mégsem megoldás. A pszichológia különféle terápiái hasonlóan enyhíthetik a fájdalmat, de mégsem képes megszüntetni annak okát.

A kereszténység szemlélete a bűnt nem csak immanens fogalomként értelmezi. Az ember, aki a világot és benne önmagát Isten teremtményének vallja, hiszi azt is, hogy az Isten őt nem pusztán megalkotta, hanem törvényszerűségekkel is ellátta, hogy a földi élete élhetőbb legyen. Ezen törvény valamilyen szinten minden ember szívében élő törvény, mint természeti törvény, de a kinyilatkoztatás és a krisztusi lelkület mellett számunkra, keresztények számára, egyúttal biztos utat is kíván szolgáltatni az örök élet felé. Az emberi tudat felismeri ezen tanításban a hitelességet, szabad akaratával vágyódik is annak útján járni, mégis az életében sokszor megbicsaklik azon az úton, ami helyes, és olykor-olykor el is fordul a rossz irányba. Amikor tetteivel szembesül, döbben rá létének kicsinységére, kiszolgáltatottságára, amely benne felkelti a bánat lelkületét, mint a tékozló fiúban, aki visszavágyik az atyai otthon biztonságába. A megsértett isteni rend feloldója így nem lehet más, mint aki a rend felett áll, és jogában áll a rendet helyreállítani, ez pedig nem lesz más, mint maga az Isten.

Az emberek közé Fiában lehajló Isten válaszol az emberi lét bűntől megsebzettségére azzal, hogy Jézus mindannyiunkért meghal a kereszten, hogy kiengesztelje Istent önmagával. Jézus megismertette velünk mindazt, ami üdvösségünkhöz szükséges és elégséges, és ezen kinyilatkoztatást rábízta apostolaira, azaz az Egyházra, hogy a pápa tekintélyén keresztül az Egyházon a pokol kapui se vegyenek rajta erőt. A péteri tekintélyre rábízta Jézus az égi kulcsokat, amelyből minden feloldó hatalom ered, és felhatalmazza többi apostolát is arra, hogy megbocsássák mások bűneit. Az Egyházban él ez a hatalom, melyet az apostolok utódaiknak, a püspököknek, a püspökök pedig papjaiknak a szentelési kézföltételben hagytak hátra az utókorunk egyúttal azzal a Szentlélek általi garanciával, amellyel Isten ma is éltezi Egyházát a világban.

A kulcsok hatalmával ma is él az Egyház, a szentgyónás szentsége ma is élte a krisztushívőket, de mint minden közösség, az Egyház is, garantálja a szentségek kiszolgáltatásának és tanításának érvényességét, hitelességét és gyümölcsözőségét.

4.3. A szentgyónás titkának jogi védelme a magyar civil és az egyházjogban

A gyónási titok tiszteletben tartása a magyar civil jogban elsősorban az ENSZ alapokmányában is szereplő magánélethez, valamint lelkiismereti és vallásszabadság jogán alapszik. Miután a szentgyónásból szerzett titkos információknak általánosságban az egyes polgári és büntető perekben lenne mérvadó értéke, ezért az ezen eljárásokról szóló törvényekben az egyetemes európai elvek tiszteletben tartásával a gyóntatót, mint kihallgatásra nem kötelezhető személyt tartanak nyilván.

Magyarországon a jelenlegi büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény külön említi a lelkészi titoktartás tényét. A „81. § (1) Nem hallgatható ki tanúként *a*) a lelkész, illetőleg az egyházi személy arról, amire a hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn”.¹ A törvényhez kapcsolódó miniszteri magyarázat kifejezetten a gyónási titkot hozza fel példának a törvény indoklásához. Igaz, véleményünk szerint, a megfogalmazott törvény tágabb, mint a gyónási titok maga.

A büntetőeljárásról szóló törvényhez képest nem tartalmaz több jogi anyagot a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény sem. A törvény 170. § (1) bekezdés c. pontja szerint megtagadhatja a tanúvallomást „az ügyvéd, az orvos és más olyan személy, aki hivatásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással titoktartási köteletségét sértené meg, kivéve, ha az érdekelt e köteletség alól felmentette”.² A törvény, mint látjuk, bár nem nevezi nevén a lelkészt, mégis tartalmi körből kifolyólag hivatkozni lehet erre a törvényszakaszra is, ha a gyónási titok feltárását kérnék a gyóntatótól.

Harmadsorban említjük a jelenleg hatályos lelkiismereti törvényt, amely már kifejezetten említi a lelkészi titok fogalmát. „Az egyházi személy a hitéleti szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni.”³ Ezen törvény, mely 2012. január 1-én lépett hatályba, már nem csak az egyes eljárásokkal kapcsolatosan teszi lehetővé a hallgatást a gyóntató részére, hanem teljes általánosságban,

¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 81. § (1) bekezdés a.

² A polgári perrendtartásról 1952. évi III. törvény 170. § (1) bekezdés c.

³ A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény 13 § (3) bekezdés

és sokkal kiterjedtebb információhalmazra, mint a gyónási titok. A törvény minden bizonnyal az egyházak szabadságának elismeréseként fogalmaz így, mivel az egyházak közösségépítő feladataik során és az emberekkel való foglalkozásuk során óhatatlanul is jutnak olyan titkok birtokába, amelyeknek a kiszivárogtatása az egyes egyénekre nézve kifejezetten hátrányos lehet.

A gyóntató pap diszkrécionalitásának fontos tényezője az Egyház által biztosított jogvédelem is, amely lehetővé teszi, hogy a gyóntató és a hívő is titoktartás mellett élhessen a szentgyónás szentségével. Ez a jogi közeg biztosítja azt, hogy ne sérüljön a gyónó személyének magánéletéhez való joga, amelybe a szentség kiszolgáltatásakor egy kívülálló személy, gyóntató, betekintést nyerhet.

A gyónási titok Egyház oldaláról való tiszteletben tartása és jogi védelme nem pusztán a gyónó érdekeire tekintettel születtek meg, hanem szolgálják egyúttal a szentség javát is, hogy az emberek bizalommal fordulhassanak bármely gyóntatóhoz azért, hogy bűneiket Isten kezébe helyezték le, ne pedig egy harmadik fél (gyóntató) kezébe, aki azzal visszaélhetne. A gyóntatókra tekintettel a korábbi 17-es törvénykönyvben is alkalmazott sigillum sacramentale terminust használja az egyházjog, amely így a korábbi törvénykönyvhöz képest jogtartalmi csökkenést élt meg, mivel korábban ezen terminus alá tartozott mindenki, aki a szentgyónásból bármilyen információhoz jutott. Jelenleg harmadik fél, aki a gyónásból ismeretet szerzett természetes titoktartási kötelezettség alá esik (secretum).

Mind a keleti egyházi jog, mind a latin egyházi jog egyik legvédettebb értéke a gyónási titok megőrzése.⁴ Az egyházjogi törvények a szentgyónásból szerzett összes információval való élés lehetőségét, a gyóntatónak külső fórumra való alkalmazását tiltottá teszik. Ezt segítik elő azon rendelkezések, amelyekben nem teszik tanácsossá fegyelmi előjáróknak az alárendeltjeik rendszeres gyóntatását.⁵ Vagy azon rendelkezések, melyek révén a gyóntató nem hallgatható ki terhelő tanúként az egyházi eljárásjogban.⁶

Természetesen a gyóntató önmaga felé nem lehet titoktartó, jogában áll a szentgyónásból hallottakról elmélkedni, esetek megoldásán gondolkodni, vagy éppen kérhet segítséget is, ha kellően jártas gyóntatótól, vagy szakembertől nem felfedve a gyónó kilétét. Aztán imádkozhat is gyónóiért a gyóntató, hogy megtérjenek, lelki harcaikban legyen elég erejük...

⁴ Vö. CCEO 733. kánon 1. § és CIC 983. kánon 1. §

⁵ Vö. CCEO 734. kánon 2. § és CIC 984. kánon 2. §; CCEO 734. kánon 3. § és CIC 985. kánon, CIC 630. kánon 4-5. §; CCEO 339. kánon 3. § és CIC 240. kánon 2. § CIC 630. kánon 1-2. §

⁶ Vö. CIC 1550. kánon 2. §

A gyónási titok feloldója maga a gyónó lehet, aki teljesen szabadon és önként kérheti a gyóntatóját a titkok feltárásával kapcsolatban,⁷ viszont a szentség java ilyen esetben is a gyóntatótól nagy körültekintést igényel, hiszen ezzel másokban is megingathatja a bizalmat a szentséggel szemben. Másrészt civil hatóságok előtt ilyenben nyilatkozni pedig egyáltalán nem szabad.⁸

4.4. A szentgyónás titkának morális és illendőségi védelme

A gyóntatói diszkréció tehát a jogalapon nyugvó jogalkalmazásban és a kellően hatékony miliő, a szentség védelmének jogában érheti el a teljes hatékonyságát, melyben a jól felkészült gyóntatók a Szentlélekkel együttműködve szolgálják a kiengesztelődni vágyó hívek Istennel való békéjük helyreállítását a feloldozás kegyelmével. Mindezen diszkréció az Egyház morális és illendőségi megközelítésében lesz leginkább kiteljesedett, hogy a szentgyónás szentségében szerzett ismeretek körültekintően legyenek védve illetéktelenek előtt, hogy az ténylegesen az Isten és az egyes ember közötti személyes titok maradjon.

A titoktartás témaköre a nyolcadik parancsolattal hozható kapcsolatba, amely parancsolat az igazságmondást és a becsület védelmét kívánja szolgálni. A titkok erkölcsi megalapozását az ember magánélethez való joga mellett a jóhírnév védelme alapozza meg, amely egyúttal a közjó érdekeit is szolgálja.

Kuminetz Géza a gyóntatás illemtanához az alábbi kérdéseket sorolja: „1) A gyóntatás ideje, helye. 2) A gyóntatónak mi módon kell fogadnia a gyónóit? 3) Mi módon kell viselkednie a gyóntatás alatt? 4) A gyóntatók rendelkezésre állása. 5) Papok, szerzetesek gyóntatása.”⁹

⁷ Vö. CSÁSZÁR, J., *Gyóntatók zsebkönyve*, Budapest 1944, 117.

⁸ ERDŐ, P., - SCHANDA, B., *Egyház és vallás a mai magyar jogban, A főbb jogszabályok szövegeivel, nemzetközi bibliográfiával*, Budapest 1993, 48.

⁹ KUMINETZ, G., *A kiengesztelőds szentségei*, Budapest 2008, 247.